

Türkiye’de Sürdürülebilir Çevre Politikaları: İklim Değişikliği Örneği

Sustainable Environmental Policy in Turkey: Climate Change Case

Asst. Prof. Dr. Abdulmenaf Turan (Yüzüncü Yıl University, Turkey)

Assoc. Prof. Dr. Mahmut Güler (Trakya University, Turkey)

Abstract

Environmental problems have become the main agenda of all countries in the world since 1970’s. Various reports have been written, international meetings have been held and various contracts, agreements and action plans were accepted according to these decisions. Each of these arrangements has reflected to policies of countries. The most important issue of international meetings is that environmental values and natural resources should be used rationally and without extravagancy, should be protected and sustained considering the policy of using rights and benefits of current and future generations. In this sense, the concept of “sustainable development” which aims at enabling economic growth and is defined as an environmentalist view in included in the report called Our Common Future which is prepared by Bruntland in 1987 and presented to United Nations Commission of Environment and Development. Later on, this principle was accepted as the main principle of meeting in RIO Summit of 1992. Turkey which is one of the developing countries did not remain out of this process and determined environmental policies in accordance with decisions in global level. Turkey participated in both meetings mentioned above; carried out preparation studies according to these principles and adapted these principles to legal regulations and policies about environmental and economic development. In this study, first of all historical development of sustainable development concept in global sense will be explained and then it will be evaluated how this principle influences environmental policies in Turkey in analytical way together with examples of practice.

1 Giriş

1970’li yıllardan bu yana çevre sorunları dünyanın bütün ülkelerinin ana gündem konularından biri haline gelmeye başlamıştır. Bu konuda çok sayıda raporlar yazılmış, uluslararası toplantılar gerçekleştirilmiş, bu toplantılarda alınan kararlar doğrultusunda çeşitli sözleşmeler, anlaşmalar ve eylem planları kabul edilmiştir. Bu düzenlemelerin her biri ülkelerin uygulamış oldukları politikalara yansımıştır. Bütün bu düzenlemelerin nedeni çevre sorunlarının küresel niteliğe sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Doğal varlıklar üzerinde gelecek kuşakların da söz hakkı sahibi olduğu düşüncesi küresel çevre politikalarının en önemli yanlarından birisidir. Bu bağlamda ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan ve çevreci görüş olarak tanımlanan “sürdürülebilir gelişme” 1987 yılında Bruntland tarafından hazırlanan ve Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonuna sunulmuş olan Ortak Geleceğimiz isimli raporda yer almıştır. Daha sonra 1992 yılındaki RIO Zirvesi’nde bu ilke toplantının ana ilkesi olarak kabul edilmiştir. BM’nin bu tarihten sonraki bütün toplantılarında da bu ilke ana gündem konusu olmuştur. Gerek 2002 yılındaki Johannesburg Zirvesi gerekse 2012 yılındaki RIO+20 Zirvesi sürdürülebilir gelişmenin sağlanması konusundaki ilkelerin belirginleştiği toplantılar olmuştur. Küresel bir sorun olarak nitelendirilen çevre sorunlarına yönelik politikalar, sorunun doğasından kaynaklanan özelliklerinden dolayı küresel düzeydeki politikaların ülkelerin iç politikalarına dönüşmesini zorunlu kılmıştır. Bundan dolayı herhangi bir ülkenin çevre politikalarını incelerken küresel aktörlerin bu konudaki politika ve eylemlerini esas almak bir zorunluluktur. Sürdürülebilir gelişme kavramı da söz konusu politika ve eylemler sonucunda ortaya çıkmış olan ve yalnızca çevre politikaları alanında değil birçok alanda esas alınan bir ilke haline gelmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye de bu sürecin dışında kalmamış ve küresel düzeyde alınan kararlar doğrultusunda çevre politikalarını belirlemiştir. Çevre politikalarını belirleme konusunda uluslararası düzeyde alınan en önemli kararlardan biri de sürdürülebilir gelişme ilkesinin hayata geçirilmesi olmuştur. Yukarıda adı geçen her iki toplantıya da katılan Türkiye hem bu ilkelere yönelik hazırlık çalışmaları yapmış hem de çevre ve ekonomik gelişmeye ilişkin yasal düzenleme ve politikalarına bu ilkeleri uyarlamıştır. Bu çalışmada ilk olarak sürdürülebilir gelişme kavramının tarihsel gelişimi anlatılacak ardından da bu ilkenin Türkiye’deki çevre politikalarını iklim değişikliği örneğinde nasıl etkilediği analitik bir biçimde değerlendirilecektir. İklim değişikliğine ilişkin sorunlar ile sürdürülebilir gelişme ilkesinin aynı yazı kapsamında ele alınması her iki olgunun da neredeyse eş zamanlı olarak uluslar arası kamuoyunun gündemine gelmesinden dolayıdır. İklim değişikliği aynı zamanda ekonomik kalkınma ile çevre arasındaki çatışmalı sürecin bir tezahürüdür. Çalışmamızın temel varsayımı şudur: İklim değişikliği diğer adıyla küresel ısınma sorunu ancak kuşaklar arası adaleti önceleyen ve sürdürülebilir gelişme ilkesinin uygulanmasıyla mümkün olabilir. Ancak kavrama yüklenen toplumsal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin gerçek anlamıyla tahrif edilmeksizin kullanılması koşuluyla.

2 Küresel Çevre Politikalarının İnşasında Sürdürülebilir Gelişme İlkesi

Sürdürülebilir gelişme kavramının tarihsel ve kuramsal gelişiminden önce değinilmesi gereken önemli kavramlardan biri çevre politikası kavramıdır. Çevre politikası, çevre konularında devletin etkinlikleri için oluşturulan kurumsal yapı ve yöntemler biçiminde dar; toplumun çevreyle olan ilişkisini düzenlemek için belirlenen amaçlar, hedefler, ilkeler ve tercihler ile çevre korunması ve geliştirilmesine dönük olarak alınan önlemler bütünü biçiminde de geniş anlamı olarak tanımlanmaktadır (Keleş vd., 2012). Bu yönüyle geniş anlamda çevre politikasının insan ve doğa arasındaki ilişkileri düzenleme amacı taşıdığı belirtilebilir. Ancak bunun bir politika haline gelmesi için gerekli olan toplumsal iradenin sağlanmasında devlet en önemli aktördür. Küreselleşme süreci ile birlikte devletin yanı sıra uluslararası devlet örgütleri, sivil toplum örgütleri ve uluslararası şirketlerin de birer önemli aktör haline gelmiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hem çevre sorunlarının doğasından kaynaklanan uluslararası olma hem de küreselleşme sürecinin de etkisiyle çevre politikalarının oluşturulması ve uygulanması çok aktörlü bir yapının karşılıklı işbirliği ve müzakeresi ile olanaklı hale gelmektedir. Bu politikaların başarıya ulaşması ise belirlenmiş olan ilkelerin uygulanabilir olmasına bağlıdır. Bu ilkeler arasında uygulama olanağı bulan ve kabul gören ve belki de en yaygın olan ilkelerden biri sürdürülebilir gelişmedir. Böylece sürdürülebilir gelişme kavramı uluslararası çevre politikalarının ekonomik araçlarından birine dönüşmüştür (Kaplan, 1999). Kavramın büyüme, kalkınma, eşitlik ve çevreciliğin en acil ve ihtilafli sorunları arasında bir uzlaşmayı temsil ettiği belirtilmektedir (Hayırsever Topçu, 2008). Ancak bu kavramın tartışılmadığı anlamına da gelmemelidir (tartışmalar için bkz. Kaplan, 1999; Bozlağan, 2004; Hayırsever Topçu, 2008).

Sürdürülebilir gelişme kavramı aslında çevre sorunlarının küresel düzeyde bir sorun olarak kabul edilmesinden sonra ortaya atılmış ise de aslında “ilk kez Federal Almanya’nın Baden bölgesinde 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başında Karaormanların yok edilmesini önlemek amacıyla çıkarılan yasalarda kullanılmış; toplumsal gelişme kavramına da uyarlanan sürdürülebilir gelişme kavramı asıl anlamını 1987 yılında yayımlanan Bruntland Raporu’yla kazanmıştır (Hill, 1993’ten aktaran Kaplan, 1999). Bozlağan (2005), kavramın tarihsel kökenlerinin Ortaçağ’a hatta Antik Yunan dönemine dek götürülmüş olduğunu (Campbell, 1996) ve (O’Riordon, 1998)’e atıfla belirtmekte, ancak kavramın Antik Yunan dönemine dayandırılmasının nesnel olmadığını, Doğu kültüründe de benzer temalar bulunduğunu, kavramın birçok geleneksel kültürden beslendiğini ifade etmektedir. Raporla kısaca tanımlanmakla birlikte kavramın, ekolojik, sosyal ve ekonomik yaşamın tüm alanlarını içine alacak şekilde geniş kapsamlı olduğu ve kavramın bütüncül bir düşünce ve yaşama biçimini öngördüğü söylenmektedir (Bozlağan, 2004). Dünya yoksullarının temel gereksinmelerini karşılama ve bugünkü ve gelecekteki gereksinimleri karşılayabilme yeteneğine teknolojinin ve toplumsal örgütlenmenin getirdiği sınırlamaları kavramlarına dayanan sürdürülebilir gelişme “bugünün gereksinmelerini gelecek kuşakların kendi gereksinmelerini karşılama olanaklarını onların ellerinden almadan karşılamak” olarak tanımlanmaktadır (Keleş vd., 2012).

1992 yılında Rio’da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda ortaya çıkan belgelerden biri olan Rio Bildirgesi’nde yer alan 27 ilke arasında sürdürülebilir gelişme kavramı önemli bir yer tutmuştur. Kalkınma hakkının bugünkü ve gelecek kuşakların kalkınma ve çevre gereksinimleri arasındaki dengenin kurulması yoluyla gerçekleştirilmesi, çevrenin korunmasının bağımsız olarak ele alınmaması, kalkınma süreciyle bütünleştirilmesi, tüm dünyada sürdürülebilir gelişmeyi gerçekleştirecek ekonomik büyümenin sağlanması için devletlerin uluslararası ekonomik sistemi harekete geçirmekle sorumlu kılınması doğrudan sürdürülebilir gelişme kavramına ilişkin atıflardır. Öte yandan Konferans’tan sonra bu ilkeleri hayata geçirmek üzere Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur. Yine Konferans’ın sonucunda ortaya çıkan Gündem 21’in ilkeleri arasında sürdürülebilir gelişme kavramı oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Bkz. Keleş vd., 2012). Gündem 21 kavramın yalnızca ekonomik değil diğer açılardan da kullanımına katkıda bulunmuştur. Örneğin, demografik hareketler ve sürdürülebilirlik, sürdürülebilir insan yerleşimlerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir dağ yönetimi, sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma, sürdürülebilir gelişmede kadınlar için küresel eylem, sürdürülebilir gelişmede bilim, sürdürülebilirlik kavramının neredeyse bütün alanlara uyarlanmış olduğunu söyleyebiliriz. Bildirge’de sürdürülebilirlik kavramının neredeyse bütün alanlara uyarlanmış olduğunu söyleyebiliriz.

2012 yılında yine BM öncülüğünde düzenlenen RİO+20 Zirvesi “BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı” olarak adlandırılmıştır. İlginin oldukça yoğun olduğu Konferans’ta sürdürülebilir gelişme ve yoksulluğun azaltılması çerçevesinde yeşil ekonomi ve sürdürülebilir gelişmenin kurumsal çerçevesi tartışılmıştır (Sürdürülebilir Kalkınma, 2012). Zirve’de 283 maddelik “İstedığımız Gelecek” isimli sonuç bildirgesi kabul edilmiştir. Bildirge’de sürdürülebilirlik kavramının neredeyse bütün alanlara uyarlanmış olduğunu söyleyebiliriz. Yalnızca Birleşmiş Milletler değil OECD ve Avrupa Birliği gibi örgütlenmelerin de ilkeleri arasında sürdürülebilir gelişme kavramı önemli bir yer edinmiştir. Görüldüğü üzere sürdürülebilir gelişme kavramı

dinamik bir kavram olarak sürekli yenilenmiş ve içeriği bakımından zenginleştirilmiştir. Böylece kavram, “çevre ve kalkınma hareketlerinin başlıca söylemi” haline gelmiştir (Bozlağan, 2005).

3 İklim Değişikliğinin Küresel Bir Çevre Sorununa Dönüşmesi

İklim değişikliği 1970’li yıllarda sorun olarak gündeme gelmiş olmakla birlikte uluslararası bir sorun olarak kamuoyunun dikkatini daha erken bir zamanlarda çekmiştir. Fakat iklim değişimine neden olan gazların azaltımı konusunda ortaya konan önerilerin değişik ulusal çıkarları etkilemesi sonucunda birlik oluşturulamamaktadır. Değişimin olması için, iklim değişikliği yapılacak anlaşmanın içeriği her bir ülkenin kendi özel durumuna uygun olabilecek yapıda olmalıdır. Bu bağlamda 1970’li yıllarda başlayan uluslararası görüşmelerden sorunun çözümüne yönelik tatmin edici bir sonuç alınamamıştır.

Küresel çevre sorunları ve iklim değişimine neden olan atmosferde sera etkisi yapan gazlar gelişmiş ve az gelişmiş ülkeleri karşı karşıya getirmiştir. Gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkeleri; nüfus artışı, yoksulluk, yenilenebilir ve yenilemez kaynakların tahrip edilmesi, yağmalanması gibi sorunların nedeni olarak görmekte ve bunun da iklim değişikliğine neden olan faktörler olduğunu ileri sürmektedirler. Buna karşılık az gelişmiş ülkeler; geniş anlamda çevre sorunlarının kendilerinin az gelişmişliklerinden değil, sanayileşmiş ülkelerin çevreye verdikleri zarardan kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Bu iki farklı dünyanın çevre konusundaki görüşleri kuzey-güney çekişmesi olarak adlandırılmaktadır. Kuzey’in bakış açısına göre çözümün etkin doğum kontrolü politikası, az gelişmiş ülkelerin dış borçlarından kurtulmaları ve çevre teknolojisinin bu ülkelere transferidir. Güneyin çevre sorunlarının çözümü ise, kendi az gelişmişliklerinin ve Kuzey ülkelerinin savurganca üretim ve tüketim alışkanlıklarının bir sonucudur. Az gelişmiş ülkeler mutlak olarak ekonomik ve toplumsal gelişmeyi gerçekleştirmek istemekte ve Kuzey’in “bedava teknoloji” transferi yapmasını ve dış borçlarını silmelerini beklemektedir (Güler ve Dural, 2007).

3.1 Stockholm Konferansı 1972

Stockholm Konferansı “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Programı (UNEP) tarafından oluşturulmuştur. Bu konferansta konu ilk kez uluslararası boyutta tartışılmıştır. Geri kalmış ülkeler kirlilikte paylarının olmadığını dolayısıyla her hangi bir sorumluluk yüklenmeyeceklerini belirtmişlerdir. Buna karşın gelişmiş ülkeler “yoksulluğun ortaya çıkardığı kirlilik” kavramını ortaya atıp, gelişmemiş ülkelerin yoksulluğunun kirliliğin ana unsuru olduğunu iddia etmişlerdir.

Stockholm’den sonra Antarktika’da ozon tabakasının hasar görmesinin farkına varılması ve bunun fotoğrafla kanıtlanmasının ardından basın ve kamuoyunun, sorunun uluslararası alana taşınması girişimleri de hızlandırmıştır. Bağlayıcı bir protokol hazırlamak için Nisan 1987’de Cenevre’de gerçekleştirilen toplantıda, 1990’dan başlayarak CFC tüketiminin 1986 düzeyinde dondurulması, 1992’ye kadar % 20 azaltılması üzerine uzlaşma sağlanmıştır. Eylül 1987’de Montreal’de bağlayıcı hükümleri olan bir protokol üzerinde uzlaşılan bir başka konu olmuştur.

3.2 İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (Rio 1992)

Rio toplantısı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya’nın meydana getirdiği Kuzey ile Afrika, Latin Amerika ve bazı Asya ülkelerinin oluşturduğu Güney konferans boyunca çekişmelerini sürdürmüştür. Toplantının amaçları arasında, küresel ısınma ve sera etkisi yapan gaz emisyonlarının kısıtlanması, ülkelerin sera etkisi yaratan gaz emisyonlarını sınırlaması ve Güney ülkelerine bu yönde maddi yardımı içermiştir. Tartışmalı geçen bu toplantıda somut olarak Avrupa Topluluğu, karbon emisyon düzeylerini 2000 yılına kadar 1990 düzeyinde tutmayı önermiştir. Birçok delege bu sözleşmenin daha işlevsel olabilmesi için, sözleşmeye sera etkisine neden olan diğer gazların emisyonlarını azaltacak maddelerin konmasını önermiştir. Ama dünyanın en çok karbondioksit üreten ülkesi olan ABD, bunun endüstriyel üretimini düşüreceği ve işsizliği arttıracığı gerekçesiyle uzun süre direnmiştir (Güler ve Dural, 2007). İnsan kaynaklı sera gazı salımlarını 2000 yılına kadar 1990 düzeylerine çekme, mali kaynak, teknoloji transferi vb temel konulardaki ana yükümlülük ise, Ek I (OECD ve eski sosyalist Doğu Avrupa ülkeleri) ve Ek II (OECD ülkeleri) taraflarına bırakılmıştır.

3.3 Üçüncü Taraflar Konferansı (Kyoto 1997)

Konferans öncesi Küçük Ada Devletleri Birliği (AOSIS); Ek I Taraflarının CO2 salımlarını 2005 yılına kadar 1990 yılı düzeyine göre % 20 azaltmalarını” hedefleyen protokol önerisi olmuştur. Buna karşılık AB, karbondioksit (CO2) ve öteki sera gazı salımlarını 2010 yılına kadar 1990 yılı düzeyinin % 15 altına indirmek olarak açıklamıştır. Bu azaltmanın % 7.5’i 2005 yılına kadar gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. AB’nin önerisi birçok ülke tarafından desteklenmesine karşın başta ABD, Japonya, Kanada gibi bazı gelişmiş ülkeler tarafından olumlu karşılanmamıştır. Kyoto’da OECD’nin 24 zengin ülkesi ve eski Sovyetler Birliği’nin Avrupa ülkeleri 2010 yılına kadar sera etkisi yaratan gaz emisyonlarını keseceklerini belirtmişlerdir. Fakat indirim için orman alanlarını geliştireceklerini belirtmişlerdir. Protokol, AB, ABD ve Japonya’ya 1990 yılı emisyon seviyelerine göre % 8, % 7 ve % 6 azaltma yükümlülüğü getirmiştir. Fakat ABD daha Kyoto’da dönemin Başkan Yardımcısı Al Gore’un ağızından ABD’nin niceliksel olarak belirlenmiş olan salım azaltma yükümlülüğü % 7’yi kabul etmeyeceğini açıklamıştır. Sonuç olarak Kyoto Protokolüne göre, taraf ülkeler insan kaynaklı karbondioksit

eşdeğer sera gazı salımlarını 2008-2012 yılı arasında 1990 yılı düzeyinin en az % 5 altına indirilmesi yükümlülüğü getirmiştir. AB, hem birlik olarak hem de tek tek üye ülkeler açısından % 8'lik bir azaltma yükümlülüğünü almıştır. Bazı taraflar, bu yükümlülük döneminde sera gazı salımlarını arttırma ayrıcalığı alırken (örneğin Avusturalya % 8, İzlanda % 10 ve Norveç % 1 düzeyinde arttırabilecektir), Yeni Zelanda, Rusya Federasyonu ve Ukrayna sera gazı salımlarını 1990 yılı düzeyinde tutabilecektir (Güler ve Dural, 2007).

EK-I Ülkeleri	Ek-II Ülkeleri
AB, Belçika, İngiltere, İtalya, Norveç, Almanya, Danimarka, İrlanda, İzlanda, Portekiz, ABD, Finlandiya, İspanya, Japonya, Yeni Zelanda, Avustralya, Fransa, İsveç, Lüksemburg, Yunanistan, Avusturya, Hollanda, İsviçre, Kanada, Türkiye. Pazar Ekonomisine Geçiş Sürecinde Olan Ülkeler (PEGSÜ): Rusya Federasyonu, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Beyaz Rusya, Litvanya, Slovenya, Ukrayna, Polonya, Romanya, Letonya, Slovakya, Bulgaristan, Estonya, Macaristan.	AB, Belçika, İngiltere, İtalya, Norveç, İsveç, Almanya, Danimarka, İrlanda, İzlanda, Portekiz, ABD, Finlandiya, İspanya, Japonya, Yeni Zelanda, Avustralya, Fransa, Lüksemburg, Yunanistan, Avusturya, Hollanda, İsviçre, Kanada.

Tablo 1: BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Ekleri

Dördüncü Taraflar Konferansı Kasım 1998 Buenos Aires'te, Beşinci Taraflar Konferansı 1999 yılında Bonn'da gerçekleştirilmiştir. Altıncı Taraflar Konferansı Kasım 2000 ve Temmuz 2001'de olmak üzere iki kez yapılmıştır. Altıncı TK'nın ilki Lahey'de yapılmış ve konferans ABD ile AB arasında görüş ayrılıklarının keskinleşmesine tanık olmuştur. 2001 yılında yapılan Konferans ilkinin devamı niteliğinde sayılmış ve Bonn'da yapılmıştır. Bu konferansta Kyoto Protokolü'nün yeniden canlandırılması amaç edinilmiştir. Bu da Protokol hükümlerinden ödün verilmesiyle mümkün olmuştur. Ödün, dünya salım miktarının % 55'ni karşılayan ülkeleri kazanmak için verilmiştir. Bonn'da yapılan Taraflar Konferansı'ndan sonra sırasıyla; 2001 yılında 7. TK Fas'ın Marakeş kentinde, 8. TK 2002 yılında yeni Delhi-Hindistan, 9. TK 2003 yılında Milano-İtalya, 10. TK., 2004 yılında Buenos Aires-Arjantin, 11. TK 2005 yılında Montreal-Kanada, 12. TK 2006 yılında Nairobi-Kenya, 13. TK. 2007 yılında Bali-Endonezya, 14. TK. Poznan-Polonya, 15. TK. 2009 yılında Kopenhag- Danimarka, 16. TK. 2010 yılında Meksika, 17. TK. 2012 yılında Güney Afrika Cumhuriyetinde gerçekleştirilmiştir.

Sözleşme Listeleri	Ülkeler	Sorumluluklar
Ek-1	OECD + AB + PGSÜ (*) (41 ülke) Türkiye (Özel şartları tanınarak)	Emisyon Azaltımı
Ek-2	OECD + AB-15 (24 ülke) Türkiye (hariç)	Teknoloji Transferi ve Mali Destek Sağlamak
Ek-1 Dışı	Diğer Ülkeler (Çin, Hindistan, Pakistan, Meksika, Brezilya, ...)	Yükümlülükleri yok...

Tablo 2: Ülkelerin Hangi Eklerde Olduğu ve Sorumlulukları (*)Pazar Ekonomisine Geçiş Sürecindeki Ülkeler

Sonrasında, 2009 yılında ülkemiz Kyoto Protokolüne resmen taraf olmuş, ancak, Kyoto Protokolü'nün ilk uygulama döneminin bittiği 2012 tarihine kadar sayısal bir emisyon azaltım ve sınırlama hedefi almamıştır. Uluslararası iklim müzakereleri her yıl gerçekleştirilen taraflar konferansı (Conference of Parties) ismindeki çoklu oturumlu toplantılar yoluyla yürütülmekte olup, toplantı kararları toplantının gerçekleştirildiği yerin ismiyle anılmaktadır. Türkiye'nin Kyoto Protokolüne taraf olduğu 2009 yılından sonra alınan karar metinleri sırasıyla aşağıda sunulmuştur.

3.4 Kopenhag Mutabakatı (COP-15, 2009)

Kopenhag Mutabakatı'nda aşağıda sayılan kararlar alınmıştır:

- Artan ortalama küresel sıcaklığın 2°C nin altında tutulması,
- EK-I ülkelerinin sera gazı emisyonu 2020 hedeflerini; EK-I dışı ülkelerin ise, ulusal programlarına uygun azaltım faaliyetlerini (NAMAs) Sekreteryaya'ya iletmesi,
- Afrika, Az Gelişmiş Ülkeler ve Küçük Ada Devletlerinin uyum faaliyetlerinin finansmanına öncelik verilmesi,
- Gelişmekte olan ülkelerin uyum ve azaltım faaliyetlerinin finansmanı için 2010-2012 periyodunda 30 milyar ABD dolarlık, 2012-2020 arasında yıllık 100 milyar ABD dolar kaynak sağlaması,

- “Kopenhag Yeşil Çevre Fonu”nun oluşturulması,
- 2015 yılında bu mutabakatın uygulanmasına yönelik değerlendirme yapılması.

3.5 Cancun Anlaşması (COP-16, 2010)

Cancun Anlaşmasında 26/CP.7 kararına atıf yapılarak, ilk defa Türkiye'nin diğer EK-I ülkelerinden farklı koşullarda olduğu tüm ülkeler nezdinde tanınmıştır. Anlaşma ile aşağıdaki hususlar karar altına alınmıştır.

- Küresel sıcaklık artışının 2°C derece ile sınırlandırılması,
- Ek I ülkelerinin (Gelişmiş ülkeler) ekonomileri genelinde sayısal azaltım hedefleri almaları ve düşük karbonlu büyüme planları ve stratejileri yapmaları,
- Ek I dışı (Gelişmekte olan ülkeler) ülkelerin destek talep edilen NAMA'lar ve sağlanan destekler için kayıt sistemi kurması, ulusal programlarına uygun azaltım faaliyetleri gerçekleştirmeleri ve düşük karbonlu büyüme planları ve stratejilerini teşvik etmeleri,
- Yeşil İklim Fonu adı altında bir fon kurularak; geliştirmekte olan ülkelere kısa dönemde (2012 yılına kadar) 30 milyar dolar, uzun dönemde ise (2020 yılından sonra her yıl) 100 milyar dolar finansman yardımı yapılması,
- İklim değişikliğine uyum konusunda 'Cancun Uyum Çerçevesi' kurulması,
- “Teknoloji İcra Komitesi ve İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı” kurulması.

3.6 Durban İklim Konferansı (COP-17, 2011)

Konferans sonucunda; 2012 yılı sonunda ilk yükümlülük dönemi bitecek olan Kyoto Protokolü sonrasında uluslararası iklim değişikliği rejimini şekillendirmek üzere ülkeler bir kararlar paketi üstünde anlaşmaya varmıştır. Kararlar Paketi ile tüm ülke taraflarını kapsayan yasal bir anlaşmanın sağlanmasına yönelik “Durban Güçlendirilmiş Eylem Platformu Geçici Çalışma Grubu” oluşturulmuştur. 2020 yılında yürürlüğe girecek yeni anlaşmaya ilişkin çalışmaların 2015 yılı sonuna kadar tamamlanması hedeflenmiştir. Alınan kararlar şunlardır (İklim.cob,2013):

- Kyoto Protokolünün II. Yükümlülük Döneminin 1 Ocak 2013 tarihinde başlamasına ve yükümlülük döneminin müzakere sürecinde alınacak karar çerçevesinde 5 ila 8 yıl uzatılmasına karar verilmiştir.
- Kanada Kyoto Protokolünden çekileceğini, Rusya ve Japonya Protokolün II. dönemi için taahhüt almayacaklarını açıklamışlardır.
- Gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelerin sera gazı emisyon azaltım raporlamaları için çerçeve oluşturulmuştur.
- 2020 yılında yıllık büyüklüğünün 100 milyar ABD dolarına ulaşması hedeflenen Yeşil İklim Fonu işler hale getirilmiştir.
- Teknoloji mekanizmasının 2012 yılından itibaren işler hale getirecek İklim Teknoloji Merkezi ve Ağı'nın yapısı belirlenmiştir.
- Sözleşme altında her ülkenin kendi ulusal koşullarına uygun şekilde katılabileceği, küresel emisyon azaltımlarını maliyet etkin şekilde gerçekleştirmek ve desteklemek amacıyla yeni bir mekanizma tanımlanmıştır.
- İklim değişikliğine uyum konusunda küresel koordinasyonu sağlayacak Uyum Komitesi kurulmuştur

4 Türkiye’de Çevre Politikalarına İlişkin Yasal Düzenlemelerde Sürdürülebilir Gelişme İlkesi

Çevre politikalarının gelişimine geçmeden önce bu konudaki iki temel düzenlemeye değinmek uygun olacaktır. İlki 1982 Anayasası diğeri de 2872 sayılı Çevre Kanunu’dur. 1982 Anayasası’nın 56. maddesinde yer alan “Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek, devletin ve vatandaşların ödevidir.” hükmü ile çevreyi dolaylı olarak ele alan hükümleri çevreye bakış açısına ilişkin değişikliğin de yansımasıdır. Kuşkusuz 1982 Anayasası’nın çevreye ilişkin düzenlemesi yalnızca bu hüküm değildir. Anayasa’da çevreye ilişkin çok sayıda düzenleme mevcuttur. 1982 Anayasası’nın yürürlüğe girmesinden sonra çıkarılmış olan 2872 sayılı Çevre Kanunu da bu konuda atılan ve sürdürülebilir gelişmeye yer veren bir temel düzenlemedir. 2872 sayılı Kanununda (5491 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonucunda) sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir çevre kavramları kullanılmıştır (Keleş, 2013).

Keleş’in de (2013) belirttiği üzere çevre ile ilgili ilk yasal düzenlemeler bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de insan ve çevre sağlığının düzenlenmesine ilişkin olanlardır. Bu bakımdan ilk yasal düzenleme 1930 yılında çıkarılan 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu’dur. Yine 1930 yılında çıkarılan ve 2005 yılına dek yürürlükte kalan 1580 sayılı Belediye Kanunu’nda da çevre konusunun aynı bağlamda ele alındığı ve kent ve kasabaların sağlık koşullarının iyileştirilmesi konusunda belediyelerin görevli kılındıkları belirtilebilir. 1961 Anayasası’nda da çevre konusu sağlık hakkı başlığı altında “Devlet, herkesin, beden ve ruh sağlığı içinde yaşamasını sağlamakla ödevlidir” şeklinde ele alınmıştır.

1973-1977 yıllarını kapsayan III. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ise çevre bölümü ilke kez ayrı bir başlık olarak ele alınmış ve kalkınmaya zarar verebilecek çevre politikalarının uygulanmayacağı belirtilmiştir (Keleş vd., 2012). Bu yönüyle sözkonusu planın çevre konusunda negatif bir yaklaşım içerdiği belirtilmektedir (Keleş,

2013). Bu negatif yaklaşımın nedeninin 1972 yılındaki Stockholm Konferansı'nda az gelişmiş ülkelerin tezleriyle uyumluluk gösterdiği söylenebilir (Mengi ve Algan, 2003). Bu yaklaşım 1979-1983 dönemi için hazırlanan IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda terk edilmiş ve çevrenin, sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme sürecinde önemli bir öge ve etken olarak dikkate alınması gerektiği; çevre sorunlarının ortaya çıkmadan önce önlenmelerine öncelik verilmesi gerektiği; kirliliğin yoğun olduğu yerlere yönelik projelere öncelik verilmesi gerektiği ve bu süreçte kararların yerel yönetimlere bırakılması ve sivil toplum örgütlerine vurgu bu planın çevreye ilişkin ilkeleri olarak özetlenebilir (Keleş vd., 2012). Bu yönüyle planda önleyici politikalar esas alınmış, 1978 yılında Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuş ve aynı plan döneminde 2872 sayılı Çevre Kanunu yürürlüğe girmiştir (Mengi ve Algan, 2003). Yine aynı Plan döneminde 1984 yılında Çevre Müsteşarlığı Çevre Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür (Keleş, 2013).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1985-1989) ise sürdürülebilir gelişme kavramı kaynakların gelecek kuşakların da yararlanabilmesi için en iyi biçimde korunması ve geliştirilmesi şeklinde yer almıştır (Keleş vd., 2012). Bu planda Ortak Geleceğimiz Raporu'nun etkilerinin olduğu söylenmektedir (Mengi ve Algan, 2003). Bu Plan döneminde 1989 yılında Çevre Genel Müdürlüğü yeniden Çevre Müsteşarlığı'na dönüştürülmüştür (Keleş, 2013).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994), sürdürülebilir gelişme kavramına doğrudan yer verilmemiş olmakla birlikte söz konusu ilkeyi esas alan bir yaklaşım benimsenmiş ve küresel çevre politikalarının etkileri doğrudan varlık bulmuştur (Keleş vd., 2012; Mengi ve Algan, 2003). Bu Plan döneminin belki de en önemli özelliği 1991 yılında Çevre Bakanlığı'nın kurulmasıdır.

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000) ise sürdürülebilir gelişme kavramı temel strateji haline getirilmiştir. Bu plan döneminde hazırlanmış olan ve sürdürülebilir gelişme kavramını merkeze alan Ulusal Çevre Stratejisi Eylem Planı (UÇEP) çevre konusundaki uluslararası sorumlulukların belirlendiği bir belgedir. UÇEP, ilgili tüm kurum ve kuruluşların yanı sıra sivil toplum örgütleri, özel sektör temsilcileri ve bilimsel kuruluşlardan çok sayıda temsilcinin katılımıyla hazırlanmış olan bir belge niteliği taşımakta ve sürdürülebilir nitelikte bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sağlanması hedeflenmiştir. UÇEP'in sürdürülebilir gelişme konusundaki politikaları eyleme dönüştürecek öncelikleri belirleyen, Türkiye'nin sürdürülebilir gelişme konusunda küresel ve bölgesel düzeydeki uluslararası sorumluluklarını yerine getirebileceği bir belge niteliğine sahip olduğu belirtilmektedir. Ancak UÇEP'in yasal bir nitelik taşıması Türkiye'deki resmi politikalarında sürdürülebilir gelişme ilkesinin öncelikli hedefleri arasında yer almadığı şeklinde yorumlanmaktadır (Mengi ve Algan, 2003). Yine aynı dönemde gündeme gelen ve 1996 yılında başlatılan Ulusal Gündem 21 Projesi'nin de sürdürülebilir gelişme konusunda atılmış olan önemli bir adım olduğu ancak bunun da UÇEP gibi yeterince uygulama alanı bulamadığı belirtilmektedir (Mengi ve Algan, 2003).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) sürdürülebilir gelişme konusunda yeterince bir başarı elde edilemediği belirtilmektedir (Keleş vd., 2012). Bu Plan döneminde çevre yönetimi konusunda önemli bir değişiklik gerçekleştirilmiş ve 1991 yılında kurulan Çevre Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı haline getirilmiştir (Keleş, 2013).

Son plan olan IX. Kalkınma Planı'nda (2007-2013) sürdürülebilir gelişme konusunda ikircikli ve kararsız bir tutum benimsendiği ve kavramın Plan'ın tümünde yalnızca bir kez kullanıldığı, ancak sürdürülebilirlik kavramının sık sık ama "sürüp gitme, kesintiye uğramama" anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (Keleş vd., 2012). Bu Plan döneminde de "12 Haziran 2011 genel seçimlerinden önce Meclis'ten aldığı kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini bakanlık sistemini değiştirmek yönünde kullanan hükümet, seçimlerden önce, kent ve çevre politikalarını yönlendirme konusunda yetkili olmak üzere Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı'nın kurulmasına ilişkin kanun hükmünde kararname çıkarmışsa da seçimlerden sonra yeni bir kararname ile bu alanda iki farklı bakanlık kurulmuştur: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı" (Turan, 2011).

5 Sürdürülebilir Gelişme İlkesi Bağlamında Türkiye'de İklim Değişikliği Politikaları

Günümüzde Türkiye'nin birçok alanda çevre sorunlarına ilişkin politikalar geliştirdiği söylenebilir. Genel olarak ifade etmek gerekirse çevre politikalarında ekonomik kalkınma ile çatışmalı bir politik sürecin yaşandığı belirtilebilir.

Türkiye, Rio'da düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü'nde belirtilen gelişmiş ülkeler grubunda gösterilmesine itiraz etmiştir. Türkiye'nin temel itirazı Kyoto'da Türkiye'nin gelişmiş ülkeler grubundan çıkartılmasına yönelik olmuştur. Fakat Türkiye'nin bu itirazı ABD ve AB tarafından kabul edilmemiştir. Kanada, Avustralya ve bazı OECD üyesi ülkeleri, Türkiye'nin sözleşmenin eklerinden çıkma isteğini anlayışla karşıladıklarını açıklamışlar, ancak Türkiye'nin gönüllü yükümlülük almasını istemişlerdir (Sümer, 1997). Türkiye hem OECD ve eski Doğu Blok'u ülkelerinin bulunduğu Ek I ve yalnızca OECD ve AB ülkelerinin bulunduğu Ek II'de bulunmaktaydı. Dolayısıyla ABD, Japonya ve AB ülkeleri gibi aynı salım indirimine gitmek zorunda kalmıştır. Üstelik iki listede birden yer aldığından pazar ekonomisine geçiş sürecinde bulunana eski Doğu Blok'u ülkelerinin yararlandığı haklardan yararlanamayacağı gibi, gelişmekte olan ülkelerin Sözleşme uyarınca yerine getirmekle yükümlü oldukları akçalı kaynak ve teknoloji karşılmasına da katkıda

bulunma yükümlülüğü altına alınmıştır (Duru, 2000). 1998 Taraflar Konferansında ve yardımcı organlar toplantılarında da istemini tekrarlamış, fakat başta ABD ve AB olmak üzere diğer gelişmiş ülkeler karşı çıkmıştır. Türkiye'nin isteği 2000 Lahey ve 2001 Bonn Konferanslarında da yanıt bulamamıştır.

AB adaylık süreci içinde Türkiye'nin Koppenag kriterlerine uyum sağlamak üzere bir Ulusal Program hazırlaması öngörülmüştür. Bunun üzerine Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi ve Çevre Yönetmeliğini 2001 başlarında onaylamasının ardından, Türkiye, AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin 26 Mart 2001 tarihinde Ulusal Programını Komisyona iletmıştır. Ulusal Programın giriş bölümünde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi sürecine katılmak üzere çalışmaların sürdürüldüğü ve sera gazı salım envanterlerinin çıkarılacağı belirtilmektedir.

Avrupa Birliği, 2002 tarihinde Johannesburg'da gerçekleşen Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'nden önce üyelerinin Kyoto Protokolü'nün onay sürecini tamamlamalarını istemiştir. Temmuz 2001 tarihinde Bonn ve Kasım 2001 tarihli Marakeş anlaşmalarıyla özellikle Kyoto Protokolünün düzeneklerinin uygulama kurallarının belli olması üzerine, üye devletler onay işlemlerine başlamışlardır. AB, Mayıs 2002 tarihinde 15 üye devletin onay işlemlerini tamamlaması sonucunda, Kyoto Protokolünü onayladığını açıklamıştır. Bu çerçevede Türkiye Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini 16 Eylül 2003 tarihinde TBMM'de 4990 sayılı Kanun ile onaylamış ve 24 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla sözleşmeye taraf olmuştur. Türkiye iklim değişikliği konusunda sürdürülen bilimsel ve teknik çalışmaların yanı sıra ulusal çalışmaların daha etkin bir şekilde yürütülmesi, eşgüdüm sağlanması, strateji belirlenmesi ve kararların bir uzlaşmaya dayanarak alınması amacıyla 2001 yılında Başbakanlık Genelgesi ile İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu (İDKK), BM/İDÇS'ne taraf olmamızdan doğan sorumluluklarını göz önüne alarak 2004 yılında yeni bir Başbakanlık Genelgesi ile tekrar düzenlemiştir. Yeni İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu kapsamında, Türkiye'nin Sözleşme Sekreteryasına vermekle yükümlü olduğu Ulusal Bildirimin içeriği dikkate alınarak sekiz adet çalışma grubu oluşturulmuştur. Türkiye AB'ye adaylık süreci ve 2001 tarihinde Marakeş'te gerçekleştirilen 7. Taraflar Konferansı'nda alınan "Türkiye'nin isminin Ek II'den silinmesi ve özgün koşulları dikkate alınarak, diğer Ek I ülkelerinden farklı bir konumda Ek I'de yer alacağı şeklinde özetlenen 26/CP.7 numaralı karar, Türkiye'nin Sözleşmeye taraf olma sürecini belirleyen en önemli gelişme olmuştur (Güler ve Dural, 2007).

Türkiye 5386 Sayılı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolüne Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun'un 5 Şubat 2009'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabulü ve 13 Mayıs 2009 tarih ve 2009/14979 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın ardından, katılım aracının Birleşmiş Milletlere sunulmasıyla 26 Ağustos 2009 tarihinde Kyoto Protokolü'ne taraf olmuştur. Protokol kabul edildiğinde BM/İDÇS tarafı olmayan Türkiye, EK-I taraflarının sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüklerinin tanımlandığı Protokol EK-B listesine dâhil edilmemiştir. Dolayısıyla, Protokol'ün 2008-2012 yıllarını kapsayan birinci yükümlülük döneminde Türkiye'nin herhangi bir sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 17. Taraflar Konferansı (COP 17) ile Kyoto Protokolü 7. Taraflar Toplantısı (CMP 7) sonunda 2012 yılından sonra geçerli olacak iklim değişikliği rejiminin belirlenmesine ilişkin bir yol haritası üzerinde anlaşmaya varılmış olmasını Türkiye memnuniyetle karşılamıştır. Durban Taraflar Konferansında ayrıca, özel konumu Marakeş (2001) ve Cancun (2010) Taraflar Konferanslarında tanınmış olan Türkiye'ye, salım azaltımı, iklim değişikliğine uyum, teknoloji geliştirilmesi ve transferi, kapasite oluşturma ve finansman alanlarında sağlanacak desteğin modalitelerinin belirlenmesine ilişkin görüşmelerin sürdürülmesi karara bağlanmıştır. Türkiye iklim değişikliğiyle mücadelede 'ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar' ve 'her ülkenin kendi imkan ve kabiliyetlerine göre değerlendirilmesi' ilkeleri çerçevesinde, adil, kapsamlı, kurallara dayalı ve hukuken bağlayıcı bir uluslararası düzenlemeye gidilmesini savunmuştur (ÇEVKO, 2013).

Durban'da Taraflar Konferansı ayrıca; Türkiye'nin Sözleşmenin Ek-1 listesindeki ülkelerin konumundan farklı bir konumda olduğunun tanındığı 26/CP.7 ve 1/CP.16 sayılı kararları hatırlatarak, "Taraflar Konferansıca Özgün koşulları tanıyan Taraflara, Sözleşmenin uygulanmasına yardımcı olmak için azaltım, uyum, teknoloji geliştirme ve transferi, kapasite geliştirme ve finansman konularında destek sağlanmasına yönelik usulleri tartışmaya devam etmek konusunda anlaşmaya varır." kararı almıştır.

Kopenhagen İklim Zirvesi müzakerelerindeki çalışmaların sonucunda oluşturulan içerik daha sonraki yıllardaki Taraflar Konferanslarına taşınmış ve 2010 yılında kabul edilen Cancun Anlaşması ve Aralık 2011 yılında Güney Afrika'nın Durban kentinde yapılan Konferansta kabul edilen kararlar paketi içerisinde bazı kısımları karara bağlanabilmiştir (İklim Cob, 2013).

6 Sonuç Yerine: Sürdürülebilir Gelişme Çevre ile Kalkınma Arasındaki Çatışmanın Çözümü İçin Bir Araç Olabilir mi?

Bu soruya yanıt vermek için öncelikle Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Rio'dan Rio'ya: Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınmanın Mevcut Durumu (2012) isimli taslak rapora değinmek uygun olacaktır. Rapor'da, yoksulluğun giderilmesi, sürdürülebilir üretim ve tüketim ve sürdürülebilir doğal kaynak yönetimi sürdürülebilir

kalkınma için atılması gereken somut konular olarak belirlenmiştir. Bu konular RİO+20'ye hazırlık için belirlenmiş olan öncelikli konulardır. Rapor'da VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan itibaren sürdürülebilir gelişme ilkesine yer verildiği, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 1992 Rio Zirvesi ve sonrasındaki gelişmelerin etkili olduğu, Gündem 21, BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi gibi zirve çıktılarının Türkiye'nin sürdürülebilir politikalarını etkileyen belgeler olarak nitelendirilmiştir. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin de bu politikaları etkileyen önemli bir etmen olduğunun da altı çizilmiştir. Özellikle Gündem 21 ve onunla bağlantılı olana Türkiye Yerel Gündem 21 Programı'nın 2001 yılında en iyi uygulama örneği seçilmesine atıf yapılarak bu bağlamda 5393 sayılı Belediye Kanunu ile kent konseylerinin kuruluşuna yasal zemin hazırlandığı belirtilmiştir. Yine 2004 yılında Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun kurulması, 2004-2006 yılları için hazırlanmış olan Ön Ulusal Kalkınma Planı'nın, 2007-2023 yılları için hazırlanmış olan AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi ile birlikte yapısal, yönlendirici değişim programlarının (eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik) ve yasal değişikliklerin sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun olduğu vurgulanmıştır. Rapor'da dikkat çeken konulardan birisi de iklim değişikliğinin sürdürülebilir kalkınma için en büyük tehdit olarak ifade edilmesidir. Öte yandan iklim değişikliğinin doğal afetlerin oluşturduğu risk düzeyini de etkilediği, bu bakımdan sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından iklim değişikliğinin gelecekte ele alınması gereken en önemli konulardan biri olarak saptanmıştır. Çünkü iklim değişikliğinin afet risklerinin mekansal dağılımını ve sıklığını etkilediği gibi diğer bir çok sosyoekonomik ve çevresel değişken üzerinde de etkili olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda önemli bir sorun alanı olarak görülen iklim değişikliği için 2007 yılında Türkiye'nin İklim Değişikliği Birinci Bildirimi, Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı ve Taslak İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi'ni hazırlamış olduğu vurgulanmakta ve söz konusu düzenlemelerde iklim değişikliği sorununun üstesinden gelinmeye çalışıldığı ifade edilmektedir. Rapor'un genel olarak sürdürülebilir gelişme ilkesinin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları esas alınarak hazırlanmış olduğunu belirtebiliriz. Sorunların tespiti konusundaki güçlü yönüne rağmen çevresel sürdürülebilirlik ilkesinin hayata geçirilmesi konusunda ise daha az etkili bir tutumun sergilenmiş olduğunu en azından çevreye bir yaşam alanından çok doğal kaynak olarak bakıldığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak Türkiye'de, çevre yönetimine ilişkin sorunlar, doğal varlıklar üzerinde baskılar, çevre hakkının kullanımına ilişkin sorunlar ve çevre sorunlarını algılama sorunları gibi sorunların bulunduğunu ve bu sorunların da gelişmekte olan bir ülkenin kalkınma refleksinden kaynaklandığını belirtebiliriz. Sürdürülebilir gelişme ilkesinin çevre ile kalkınma arasındaki çatışmanın çözümü için bir araç olabilmesi için Türkiye'nin kalkınma sorununu aşması gerektiği ise yaygın bir kanıdır.

Kaynakça

- Bozlağan, Recep, 2004, "Sürdürülebilir Gelişme Kavramı Üzerine Yapılan Tartışmalara Bir Bakış", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18 (3-4), ss. 1-19.
- Bozlağan, Recep, 2005. "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayını, 50. Kitap, İstanbul, ss. 1011-1028.
- ÇEVKO, 2013. <http://www.cevko.org.tr/cevko/Ic-Sayfa/Cevko/Haberler/Bm-iklim-Degisikligi-cerceve-Sozlesmesi.aspx>.
- Duru, Bülent, 2002. "Viyana'dan Kyoto'ya İklim Değişikliği Serüveni", *Mülkiye Dergisi*, C. XXV, S.230, Eylül-Ekim.
- Güler, Mahmut ve Dural, Baran, 2007. "Climate Change Protection and Its Effect" *Journal of Environmental Protection and Ecology*, Vol:8, No:2, 2007, pp:410-417.
- Hayırsever Topçu, Ferhunde, 2008. *Küreselleşme ve Uluslararası Çevre Politikaları: Yönetimden 'Yönetişim'e Geçiş Sorunu*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- İklim Cob, 2013. <http://iklim.cob.gov.tr/iklim/Files/yay%C4%B1nlar/makale-Doha.pdf>.
- Kaplan, Ayşegül, 1999. *Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- Keleş, Ruşen, 2013. *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*, Yakın Kitabevi, İzmir.
- Keleş, Ruşen, Can Hamamcı ve Aykut Çoban, 2012. *Çevre Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Mengi, Ayşegül ve Nesrin Algan, 2003. *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Sümer, U. 1997. **III'rd COP Meeting Report of UNFCCC**. Ankara.
- Sürdürülebilir Kalkınma, 2012. <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/Rio+20.portal>.
- Turan, Menaf, 2011. "Yerel Yönetimlerin İmar ve Planlama Yetkileri", *Beşinci Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 21-23 Kasım 2011, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.
- Wikipedia, 2013. <http://tr.wikipedia.org/wiki/>.